

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

विशिष्टाचार्य (एम.फिल.) साहित्य-पाठ्यक्रमः

सत्र 2017-18 तः प्रभावी

विशिष्टाचार्य (एम.फिल.) साहित्य एकवर्षीय पाठ्यक्रम के चार प्रश्न पत्र सौ-सौ अंकों के होंगे। प्रथम एवं द्वितीय प्रश्न पत्र की परीक्षा प्रथम सेमेस्टर में तथा तृतीय एवं चतुर्थ प्रश्न पत्र की परीक्षा द्वितीय सेमेस्टर में सम्पन्न होगी। प्रथम, द्वितीय एवं तृतीय प्रश्न पत्र कुल 14 इकाइयों में विभाजित हैं। चतुर्थ प्रश्न पत्र में 60 अंकों का सम्बद्धविषयक लघु शोधप्रबन्ध लेखनीय होगा जो न्यूनतम् 80 पृष्ठों का होगा, एवं 40 अंकों की वाक्परीक्षा होगी।

प्रथमसत्रम्-

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पाण्डुलिपिविज्ञानम् एवं संगणकविज्ञानम्

अंकाः 50+50=100

क्रेडिट्स 3+3=06

यूनिट-1	1-भारतवर्षे लेखनकलायाः उद्भवः विकासश्च। 2-पाण्डुलिपिविज्ञानस्य स्वरूपं तस्याङ्गानि च- (क) पाण्डुग्रन्थाः- पाण्डुलिपिग्रन्थानां वैविध्यम्। (ख) तालपत्रम्, तालपत्रस्य लेखनोपयोगित्वम्, प्रसिद्धमातृकाग्रन्थालयेषु विद्यमानाः विशिष्टतालपत्रग्रन्थाः। (ग) भूर्जपत्रम्, प्राचीनता, विशिष्टभूर्जपत्रमातृकाः, प्रसिद्धसंस्कृतकाव्येषु भूर्जपत्रस्योल्लेखः। (घ) कागजपत्राणि-कागजपत्रस्य प्राचीनत्वम्, लौहपत्राणि, काष्ठफलकम्, शिलाफलकम् इत्यादीनि। (ङ) मातृकानां स्वरूपम् आकृतिश्च (Font & Size)	क्रेडिट्स-1 अंकाः-15
यूनिट-2	1-पाण्डुलिपिसंग्रहणस्येतिहासः, ग्रन्थसूचीनिर्माणम्, पाण्डुग्रन्थालयाः पाण्डुलिपिसंरक्षणञ्च- (क) मातृकासंग्रहणस्येतिहासः तत्र विदुषां संस्थानानाञ्च योगदानम्। (ख) प्रसिद्धमातृकाग्रन्थालयानां परिचयः। (ग) सूचीनिर्माणस्येतिहासः तत्र नानाविदुषां योगदानम्। (घ) पत्रात्मकसूची (Card Catalogue) (ङ) विवरणात्मकग्रन्थसूची (Descriptive Catalogue) (च) ग्रन्थसूचीनां सूची (Catalogues Catalogorum) (CC) (छ) नवीनग्रन्थसूचीनां सूची (New Catalogues Catalogorum) N.C.C. (ज) विविधमातृकागाराणां ग्रन्थसूचयः। (झ) राष्ट्रियपाण्डुलिपिमिशन-उद्देश्यं कार्यपद्धतिश्च। (ञ) मातृकासम्बद्धाः पत्रिकाः।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-15

2012

	<p>2-पाण्डुलिपिसंरक्षणम् (क) पाण्डुलिपिग्रन्थानां संरक्षणम्, संरक्षणस्य आवश्यकता। (ख) पाण्डुग्रन्थविनाशने कारणानि। (ग) संरक्षणोपायाः (Fumigation) (घ) सुस्थिरीकरणम् (Repair of Manuscripts) तैललेपनादिकम्। (ङ) पाण्डुलिपिसंरक्षणे प्रसिद्धाः प्राचीनश्लोकाः।</p>	
यूनिट-3	<p>पुरालिपिपरिचयः 1. लिपीनामितिहासः अभ्यासश्च- (क) ब्राह्मी लिपिः (ख) शारदा लिपिः (ग) प्राचीनदेवनागरी लिपिः (घ) नेवरी लिपिः (ङ) ग्रन्थलिपिः। 2. लिप्यन्तरणम्- (क) देवनागरीतः रोमनलिप्याम् (ख) रोमनलिपितः देवनागर्याम्।</p>	<p>क्रेडिट्स-1 अंकाः-20</p>

Computer Science

Unit	Contents	Marks	Credit
1	<p>Number Systems: Decimal, Binary, Octal, Hexadecimal Number Representation and Conversions Representation of Negative Numbers Addition, Subtraction, Multiplication, Division. Bit, Byte and other storage units Codes: ASCII, Gray, Unicode etc.</p>	15	1
2	<p>Computer Networks; PAN, LAN, WAN, MAN Network Topologies: Bus, Star, Ring, Graph etc. Wired and Wireless Communication, Communication Mediums Network Devices: Router, Switch, Hub, Modem, Wifi. Internet Technologies: WWW, Internet, Website, HTTP, HTTPS, FTP, HTML, Virus, Antivirus, Firewall, Browsers, ISP, Social Media, Social Networking (facebook, Twitter, Instagram etc), email, Chatting, Youtube etc.</p>	15	1
3	Practical Examination based on Unit3*	20	1

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

साहित्यशास्त्रम्

अंकाः- 100

यूनिट-1	<p>व्यक्तिविवेकः (प्रथमविमर्शः) 1-आदितः व्यञ्जनाखण्डनपर्यन्तम्। 2-शब्दचतुष्टयवादतः अनुमेयार्थविषयकसाध्यसाधनभावनिरूपणपर्यन्तम्।</p>	<p>क्रेडिट्स- 1 अंकाः-25</p>
---------	--	-----------------------------------

एवम् 9

	3-स्फोटखण्डनतः ध्वनिकारिकायाः शुद्धरूपनिरूपणपर्यन्तम्। 4-शब्देऽनेकशक्तीनामसम्भवत्वमित्यतः वक्रोक्तिखण्डनपर्यन्तम्। 5-अवशिष्टो भागः।	
यूनिट-2	रसगङ्गाधरः द्वितीयमाननम् -(संलक्ष्यक्रमध्वनिनिरूपणतः लक्षणानिरूपणपर्यन्तम्) 1-संलक्ष्यक्रमध्वनिनिरूपणतः उभयशक्त्युद्भवध्वनिपर्यन्तम्। 2-लक्षणामूलध्वनिनिरूपणम्। 3-उभयशक्तिध्वनिनिरूपणम्। 4-शक्तिमूलध्वनिः। 5-लक्षणानिरूपणम्।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25
यूनिट-3	चित्रमीमांसा (उपमापर्यन्तम्) 1-आदितः चित्रकाव्यलक्षणपर्यन्तम्। 2-उपमायाः सर्वालङ्काररूपताप्रतिपादनतः रुद्रटमतस्य अन्यथा व्याख्यानं यावत्। 3-सरस्वतीकण्ठाभरणप्रतिपादित-उपमा-लक्षणतः उपमाभेदनिरूपणं यावत्। 4-काव्यप्रकाशकृतभेदप्रदर्शनतः उपमादोषपरिगणनं यावत्। 5-अवशिष्टो भागः।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25
यूनिट-4	आधुनिककाव्यशास्त्रपरिचयः- 1.अभिनवकाव्यप्रकाशः। 2.काव्यसत्यालोकः। 3.अभिराजयशोभूषणम्। 4.काव्यालङ्कारकारिका। 5.अभिनवकाव्यालङ्कारसूत्रम्।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25

द्वितीयसत्रम्

तृतीयप्रश्नपत्रम्

साहित्यशास्त्रम्

अंकाः- 100

प्राच्यप्रतीच्याः समीक्षासिद्धान्ताः प्रमुखाः आचार्याः व्याख्याकाराश्च

यूनिट-1	प्राच्याः समीक्षासिद्धान्ताः- 1. रसः, 2. अलङ्कारः, 3. रीतिः, 4. ध्वनिः, 5. वक्रोक्तिः, 6. औचित्यम्।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25
यूनिट-2	नाट्यशास्त्रीयाः सिद्धान्ताः- नाट्यशास्त्रम् - 1, 2, 7 अध्यायाः (अभिनवभारतीसहिताः)	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25
यूनिट-3	प्रतीच्यकाव्यशास्त्रिणः तेषां समीक्षासिद्धान्ताश्च - 1. प्लेटो, 2. अरस्तु, 3. लॉनजाइनस, 4. आनौल, 5. टी.एस.ईलियट, 6. कॉलरिज।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25

८५१

यूनिट-4	साहित्यशास्त्रस्य प्रमुखा आचार्या व्याख्याकाराश्च - आचार्याः- 1-भामहः, 2-दण्डी, 3-वामनः, 4-आनन्दवर्धनः, 5-अप्पयदीक्षितः, 6-विश्वेश्वरपाण्डेयः, 7-रेवाप्रसादद्विवेदी, 8- ब्रह्मानन्दशर्मा 9-अभिराजराजेन्द्रमिश्रः 10-राधावल्लभत्रिपाठी । व्याख्याकाराः-1. अभिनवगुप्तः, 2. रुय्यकः, 3. जयरथः, 4. विद्याचक्रवर्ती, 5. केदारनाथओझाः, 6. बद्रीनाथझाः, 7. चण्डिकाप्रसादशुक्लः।	क्रेडिट्स-1 अंकाः-25
---------	---	-------------------------

चतुर्थप्रश्नपत्रम्

लघुशोधप्रबन्धरचना

अंकाः 60+40=100

1	सम्बद्धविषये लघुशोधप्रबन्धरचना	अंकाः 60
2	वाक्परीक्षा	अंकाः 40

आदर्शग्रन्थसूची-

- 1-ओझा, गौरीशंकर हीराचन्द्र, "प्राचीनभारतीय लिपिमाला" मुंशीमाला मनोहर लाल, 1993 ।
- 2-शोधप्रविधि एवं पाण्डुलिपिविज्ञान, अभिराजराजेन्द्रमिश्र, अक्षयवट् प्रकाशन, इलाहाबाद।
- 3-साहित्यानुसन्धानावबोधप्रविधिः, प्रो. रहसविहारी द्विवेदी।
- 4-शर्मा रामगोपाल, पाण्डुलिपि सम्पादन कला, प्रभात प्रकाशन, दिल्ली, 1979 ।
- 5-मूले, गुणाकार, भारतीय लिपियों की कहानी, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली, 2004 ।
- 6-सतेन्द्र, पाण्डुलिपि विज्ञान, राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, जयपुर, 1989 ।
- 7-सरकार, दिनेशचन्द्र, भारतीय पुरालिपि विद्या, दिल्ली, 1996 ।
- 8-व्यक्तिविवेकः, रेवा प्रसाद द्विवेदी चौखम्बा वाराणसी ।
- 9-व्यक्तिविवेकः मुक्तस्वाध्याय पीठ रा.सं. सं. नई दिल्ली ।
- 10-रसगंगाधर (द्वि0आ0) चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी ।
- 11-रसगंगाधर (द्वि0आ0) सं0 सं0 वि0 वि0, वाराणसी ।
- 12-आधुनिक संस्कृत काव्यशास्त्रसमीक्षणम्, सं0 रमाकान्त पाण्डेय, जगदीश संस्कृत पुस्तकालय, जयपुर।
- 13-काव्यसत्यालोकः सं0 प्रवीण पाण्ड्या, राज0 सं0 अका0, जयपुर।
- 14-संस्कृत वाङ्मय का बृहद् इतिहास, अष्टमखण्ड, सम्पादक प. वायुनन्दन पाण्डेय 30प्र0 सं0 सं0, लखनऊ।
- 15-संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, पी0वी0 काणे, मोतीलाल बनारसीदास।
- 16-चित्रमीमांसा, जगदीश शर्मा, चौखम्बा वाराणसी।
- 17-चित्रमीमांसा, तिरुपति सं0 विद्यापीठ।
- 18-पाश्चात्य काव्यशास्त्र, भगीरथ मिश्र, विश्वविद्यालय प्रकाशन वाराणसी।
- 19-पाश्चात्य काव्यशास्त्र, हरियाणा ग्रन्थ अकादमी, पंचकूला चण्डीगढ़।
- 20-पाश्चात्य काव्यशास्त्र के सिद्धान्त, डॉ. मैथिली प्रसाद भारद्वाज।